

обвинуваченого на захист, необхідно зобов'язати суд задовольняти клопотання обвинуваченого, захисника про судовий виклик осіб для допиту, а також про витребування речей та документів, які сторона захисту самостійно не може отримати.

Враховуючи вищевказане, пропонуємо ст. 350 КПК України доповнити частиною 2 у наступній редакції: «2. Суд не вправі відмовити стороні захисту у задоволенні наступних клопотань: про судовий виклик осіб для допиту; про допит свідків; про витребування речей та документів, які сторона захисту отримати самостійно не може; про дослідження доказів наданих обвинуваченим, захисником, якщо сторона захисту обґрунтує належність та допустимість наданих доказів в порядку ч. 2 ст. 92 цього Кодексу».

Бабчинська Т.В.

*здобувач кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДПОВІДНО ДО Ч. 3 СТ. 349 КПК УКРАЇНИ

Національне законодавство держави базується на реалізації принципу верховенства права, що в свою чергу виступає гарантом доступу особи до незалежного, неупередженого суду, провадження в якому відповідає вимогам справедливого судового розгляду. В свою чергу Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) пов'язує ефективність судової системи з такою властивістю, як справедливість, яка включає в себе одну з головних засад кримінальної процесуальної доктрини, змагальність сторін, що поставлена в центр формування процесуального законодавства на шляху до втілення міжнародних стандартів.

Однією з правових передумов забезпечення доступу до суду є наявність суб'єктивного права особи на судовий захист, яке прямо випливає з конституційного положення про судовий захист прав і свобод людини (ч. 3 ст. 8, ч. 1 ст. 55 Конституції України). Метою даної наукової доповіді являється вивчення аспекту реалізації права на захист відповідно до положення ч. 3 ст. 349 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та аналізу положень національного законодавства та міжнародно-правових актів.

Аналізуючи вказане положення та проводячи співвідношення його з нормами законодавства України виникає безліч суперечностей, адже при реалізації вказаної норми, порушується низка принципів які є основоположними в процесуальному законодавстві, ба більше того, на яких базується національне законодавство.

Рішенням вказаної обставини цікавилася чимало дослідників та практиків, розглядаючи вказану проблему не тільки у площині нового КПК, а ще за довго до його прийняття. На основі того факту, що проведення спрощеного судового розгляду не узгоджується з низкою засад кримінального провадження А.В. Форостяний пропонує зовсім виключити ч. 3 зі ст. 349 КПК (Форостяний А.В. Проведення спрощеного судового розгляду за новим кримінальним процесуальним кодексом України//А.В. Форостяний/Юридичний часопис Національної Академії внутрішніх справ, № 2, 2013. – С. 67). На перший погляд цілком справедливе рішення, але на нашу думку варто все ж таки спробувати дослідити вказане питання, та запропонувати доповнення до відзначеної норми.

Отже, згідно з положенням ч. 3 ст. 349 КПК України суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих фактичних обставин, які ніким не оспоруються. При цьому, суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позиції, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку. Тобто, частково вказана норма відображає розгляд кримінального провадження в спрощеному порядку.

Без сумніву, дане положення суперечить Конституції України, відповідно до якої, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62), що дублюється в положеннях ч. 1 ст. 17 КПК.

Досліджуючи порядок проведення спрощеного судового розгляду Т. В. Корчева також наголошує на тому, що відмова від дослідження доказів, які представлені досудовим розслідуванням і не оспорюються підсудним, у разі визнання ним вини, порушує принцип презумпції невинуватості (Корчева Т. В. Проблеми діяльності захисника у досудовому провадженні та в суді першої інстанції / Корчева Т. В. – Х. : Видавець ФОП. Вапнярчук Н. М., 2007. – 200 С. 156). Тобто, виходить, що попри закріплення вказаних положень законодавець свідомо припускає порушення принципу презумпції невинуватості особи, що в свою чергу приводить до порушень ряду положень на тлі національного законодавства, більше того призводить до порушень міжнародно-правових стандартів, та суперечить міжнародним договорам згоду на обов'язковість дотримання яких надала Верховна Рада України.

Положення ч. 3 ст. 349 КПК України також не узгоджується з такою засадою кримінального провадження, як безпосередність дослідження доказів (ч. 1 ст. 23 КПК). Адже, лише в результаті безпосереднього дослідження доказів з'ясовується їх джерело, перевіряється їх належність, допустимість, достовірність і достатність для сформування внутрішнього переконання суду в наявності чи відсутності обставин предмета доказування.

Не менш важливим являється питання, щодо порушенням законодавцем засади судочинства визначеною п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, а саме забезпечення апеляційного оскарження. Тобто, сторони позбавляються права оскаржувати вирок суду в апеляційному порядку щодо тих фактичних обставин, які ними не оспорювались, якщо вони не заперечували проти того, щоб докази не досліджувалися під час судового розгляду.

Із наведеного вище маємо низку порушень, що в кінцевому результаті призводить до порушення права на захист, що в свою чергу тягне за собою можливість незаконного рішення суду. Спробуємо віднайти шляхи вирішення вказаної проблеми.

Так, відповідно до даних опитування щодо вказаної норми, проведеного М.Г. Моторигіною, зазначається, що: а) суди вирішують питання про проведення скороченого судового розгляду лише у випадках визнання обвинуваченим своєї провини (92,05 % респондентів); б) у разі невизнання вини обвинуваченим прокурори наполягають на проведенні судового розгляду у повному обсязі, незважаючи навіть на те, що захисник і потерпілий не оспорюють окремі обставини, які були встановлені в ході досудового розслідування (57,95 % адвокатів). Також, ученою зазначається, що при вказаній обставині законодавцем в прешу чергу має враховуватися позиція сторони захисту та потерпілого (Моторигіна М.Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції [Текст]: дис...канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно розшукова діяльність/ М.Г. Моторигіна; наук. кер. О. В. Капліна ; НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : 2015. – С. 168-169). Безперечно, позитивним моментом являється той факт, що у більшості випадків все ж таки призначається скорочений судовий розгляд лише з повної визначеності вини обвинуваченим. Але, виникає питання, чи повністю усвідомлював обвинувачений вказане рішення?

Слушною на нашу думку є правова позиція І.В. Гловюк, яка в своїх дослідженнях передбачає обов'язкове закріплення участі захисника у кримінальному провадженні при вирішенні вказаного питання, оскільки відповідно до положення ч. 3 ст. 349 КПК України учасники втрачають можливість оскаржити встановлення фактичних обставин кримінального провадження в апеляційному порядку (Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія / І.В. Гловюк. – Одеса: Юридична література, 2015. – С. 469-470). Ми цілком підтримуємо вказане твердження.

Також, вважаємо, що заслуговує на увагу твердження учених Л. Д. Удалової та В. Я. Корсун які відзначають, що потрібно заборонити проведення спрощеного судового розгляду у конкретних випадках, а саме: 1) у разі обвинувачення особи в учиненні тяжких та особливо тяжких злочинів; 2) у справах, у яких матеріали щодо однієї або кількох осіб, які заперечують свою вину, виділені в окреме провадження; 3) у справах щодо неповнолітніх підсудних та осіб, які через свої фізичні вади не можуть повною мірою реалізувати свої права; 4) у всіх випадках, коли у суду виникає сумнів у тому, що позиція обвинуваченого є добровільною та істинною (Удалова Л. Д. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : моногр. / Л. Д.

Удалова, В. Я. Корсун. – К. : Скіф, 2012. – С. 56–57). Вказані доповнення мають логічний сенс, та позитивно відображають засади кримінального законодавства.

Отже коротко проаналізувавши положення національного законодавства, та міжнародно-правових стандартів, також врахувавши твердження визначних учених, вважаємо, що доречним було б доповнити вказану вище норму КПК стосовно спрощеного судового провадження, а саме недоцільності останнього: 1) у разі обвинувачення особи в учиненні тяжких та особливо тяжких злочинів; 2) у справах, у яких матеріали щодо однієї або кількох осіб, які заперечують свою вину, виділені в окреме провадження; 3) у справах щодо неповнолітніх підсудних та осіб, які через свої фізичні вади не можуть повною мірою реалізувати свої права. Також безумовно при обов'язковій участі захисника у кримінальному провадженні, адже вказані корективи дозволять вирішити дану ситуацію дотримуючись засади законності, що надасть змогу повністю реалізувати принцип змагальності та рівності сторін, адже судовий розгляд має ключове значення при вирішенні питання по суті, оскільки кінцева мета – досягнення істинного знання про обставини, які підлягають доказуванню та поставленні на його основі обґрунтованого і справедливого судового рішення.

Винокуров О.В.

*аспірант 2-го року навчання кафедри правосуддя
юридичного факультету*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
адвокат*

НЕНАЛЕЖНІ УМОВИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ

При здійсненні захисту прав підозрюваного на стадії досудового розслідування особливо важливе значення для сторони захисту становить наявність прозорої правової процедури оскарження неналежних умов тримання під вартою, адже в умовах ізоляції від суспільства рівень дієздатності людини істотно знижується та збільшується рівень її вразливості від протиправних дій уповноважених службових осіб.

Однак у чинному законодавстві Україні на сьогоднішній день не передбачено ефективних засобів правового захисту від неналежних умов тримання під вартою.

Умови і порядок тримання під вартою, права та обов'язки осіб, які тримаються під вартою (ув'язнених), визначені нормами Закону України «Про попереднє ув'язнення» № 3352-ХІІ від 30 червня 1993 року (надалі – Закон № 3352-ХІІ), Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби, затвердженими наказом Міністерства юстиції України № 460/5 від 18.03.2013 року (надалі – Правила), Інструкцією про порядок і умови тримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців, затвердженого Наказом Міністерства оборони України № 656 від 26.09.2013 року.

Відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону № 3352-ХІІ, тримання осіб, взятих під варту, відповідно до завдань кримінального судочинства здійснюється на принципах неухильного додержання Конституції України, вимог Загальної декларації прав людини, інших міжнародних правових норм і стандартів поведінки з ув'язненими і не може поєднуватися з навмисними діями, що завдають фізичних чи моральних страждань або принижують людську гідність (Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 червня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>).

Однак, незважаючи на нормативне визначення правових стандартів щодо умов тримання під вартою, на практиці у слідчих ізоляторах (надалі – СІЗО) допускаються суттєві порушення прав ув'язнених, найбільш типовими з яких є: недостатня площа камер, в яких утримуються особи; переповненість камер та незабезпечення умов приватності; порушення санітарно-гігієнічних умов щодо освітлення, температури, провітрювання тощо; неналежне медичне забезпечення; порушення правил роздільного тримання; нелюдське і таке, що принижує честь і гідність поведінки із ув'язненими тощо (Помалюс А. Порушення вимог щодо умов тримання у слідчих ізоляторах державної пенітенціарної служби України в рішеннях Європейського суду з прав людини / А. Помалюс // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. –